

Platforma Rozumné právo: Je třeba přijmout novou koncepci odměňování znalců

V Praze 16. prosince 2021 – Soudní znalci zastávají v demokratickém právním státě nezastupitelnou úlohu a bez jejich posudků se soudy, orgány veřejné správy či soukromé osoby v odborně složitých otázkách neobejdou. V České republice sledujeme dlouhodobý úbytek počtu znalců. Nová právní úprava, jejímž účelem je zvýšení kvality a odpovědnosti znalců, nebyla doprovázena zásadnější změnou nevyhovujícího systému odměňování, což zřejmě povede k dalšímu zhoršení dostupnosti kvalitních znaleckých posudků v mnoha oborech a odvětvích. Má-li justice a veřejná správa řádně fungovat, je třeba co nejrychleji změnit způsob odměňování znalců a přijmout další opatření k zajištění jejich dostatečné kvality a dostupnosti. Bez toho dojde k ohrožení ústavně chráněného práva na spravedlivý proces.

Doporučení:

- Vyzýváme ministerstvo spravedlnosti, aby vypracovalo novou koncepci odměňování znalců, která by lépe motivovala znalce k setrvání v této profesi, a ke zvýšení počtu zájemců o ni, a to zejména ve znaleckých oborech a odvětvích, ve kterých je již nyní znalců nedostatek.
 - Je třeba zmapovat či odhadnout počty požadavků na zpracování znaleckých posudků ze strany soudů, orgánů veřejné správy i soukromých osob a porovnat je s dostupnými počty znalců v daných oborech a odvětvích, včetně vývoje jejich počtu v uplynulých a následujících letech, a jejich věkovou strukturu. Je rovněž třeba zmapovat průměrnou délku trvání přípravy znaleckého posudku v jednotlivých oborech a vývoj počtu zpracovaných posudků v jednotlivých odvětvích v posledních letech. Výsledkem by měl být jasný přehled o tom, v jakých oborech a odvětvích je a bude znalců dostatek a v jakých nikoliv.
 - Podle těchto výsledků (a ve spojení s celkovými požadavky na znalce v daných oborech a odvětvích, jako je vzdělání, délka praxe apod.) je vhodné stratifikovat základní výši hodinové odměny pro jednotlivé znalecké obory a odvětví. V oborech a odvětvích, kde je největší nedostatek znalců, je třeba odměny výrazně navýšit, a tím zvýšit atraktivitu znalecké činnosti.
 - Obdobným způsobem je třeba sledovat vývoj i v budoucnu, aby byl zajištěn vždy dostatečný počet znalců. Pokud by stratifikace odměny nevedla k potřebným výsledkům, bylo by vhodné zvážit doplnění dalšího způsobu „pobídek“ pro výkon znalecké činnosti.
1. Dne 1. 1. 2021 nabyl účinnosti nový znalecký zákon,¹ vč. prováděcích vyhlášek, který nahradil předchozí právní úpravu ze sedmdesátých let minulého století,² která byla sice mnohokrát novelizována, avšak z mnoha ohledů již nevyhovovala.
 2. Ještě před přijetím nového znaleckého zákona panovala obecná shoda na tom, že odměňování znalců je nedostatečné. Tzv. vyhlásková hodinová odměna přitom činila od roku 2003 částku 100 Kč až 350 Kč za hodinu.

¹ Zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech („znalecký zákon“).

² Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, vč. jeho prováděcích předpisů.

3. Nedostatečná odměna se promítla mj. v kontinuálním úbytku počtu znalců. V roce 2006 bylo registrováno přibližně 11 tisíc znalců a 315 znaleckých ústavů. V srpnu 2021 bylo registrováno již jen 6.675 znalců a 282 znaleckých kanceláří (z velké části se přitom jedná o osoby předdůchodového nebo důchodového věku).
4. Cílem nové právní úpravy mělo být především zlepšení standardu kvality činnosti znalců, zejména pak kvality znaleckých posudků. Tento záměr je správný a vítáme jej. Bez kvalitní činnosti znalců není možné zajistit řádné fungování justice či veřejné správy. Domníváme se však, že podstatné zpřísnění regulace znalecké činnosti bez uspokojivého vyřešení odměňování může trend úbytku znalců (a znaleckých kanceláří) ještě prohloubit.
5. Zákonné požadavky na výkon znalecké činnosti se totiž mohou minout účinkem, pokud není současně zajištěno dostatečné personální obsazení znalců v jednotlivých znaleckých oborech a odvětvích či specializacích. Pokud není přístup k znaleckým posudkům dostatečně zajištěn z důvodu kapacitních omezení, může dojít ke zpomalení či dokonce omezení přístupu ke spravedlnosti.
6. Zájem o výkon znalecké činnosti je přitom nepřekvapivě do velké míry ovlivněn tím, jaká za tuto činnost přísluší odměna. Dle současné vyhlášky o znalečném mají znalci v základu nárok na odměnu pouze ve výši 300 až 450 Kč za hodinu práce. To považujeme za zcela nedostatečné. Tato výše nereflektuje ani ekonomickou realitu dneška (tedy odměny v daných či příbuzných odvětvích), ani zvýšené požadavky na odbornost znalců a jejich odpovědnost. Je pravděpodobné, že tato výše demotivuje mnohé znalce od výkonu jejich činnosti pro soudy (či orgány veřejné správy), popř. je odrazuje od vstupu do znalectví či setrvání v něm. Zvláště patrné je to u vysoce kvalifikovaných znaleckých oborů jako je například zdravotnictví nebo obor informačních a komunikačních technologií (tržní sazby jejich činnosti jsou zcela na jiné úrovni). To zejména pak platí pro nejlepší odborníky v dané oblasti, o něž je v soukromé sféře největší zájem. V mnohých oborech je díky tomu už nyní velký nedostatek znalců a jejich kapacity a reálně hrozí, že v blízké budoucnosti se tato situace významným způsobem zhorší.
7. V této souvislosti členové platformy Rozumné právo zaznamenali, že mnoho znalců a znaleckých kanceláří ukončilo svou činnost nebo toto zvažuje ke konci roku 2021. Jako důvody jsou uváděny nejčastěji vysoká náročnost úkolu a odpovědnost, kterým nekoresponduje odměna, jež je neporovnatelná s odměnou, kterou příslušné fyzické nebo právnické osoby mohou získat v daném oboru jinou, neznaleckou činností.
8. Nedostatečnou odměnu znalců často zmiňují i zástupci justice³ a na problémy spojené s úbytkem počtu znalců v souvislosti s jejich odměňováním a důsledky pro nalézání spravedlnosti upozorňuje i Ústavní soud ČR,⁴ podle nějž:

Znalci ... zastávají nezastupitelnou roli v rámci dokazování a v mnoha případech by si bez jejich posudků soudy v odborných otázkách jen stěží poradily. V současnosti ovšem můžeme pozorovat úbytek znalců, jejichž počty se v některých specializovaných oborech pohybují dokonce v řádu jednotek.... Nedostatek náležitě kvalifikovaných znalců může vést k tomu, že se bude snižovat odborná úroveň dokazování a

³ Např. rozhovor s předsedou Vrchního soudu v Praze dr. Dörfflem zveřejněný 24. 11. 2021 dostupný z <https://www.ceska-justice.cz/2021/11/predseda-vs-v-praze-dorfl-zverejnovani-statistik-vykonosti-soudcu-slo-by-o-nepripustny-tlak-na-justici/>.

⁴ Srov. náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 806/21.

soudní řízení se budou nepřiměřeně protahovat. Dostatečné množství znalců je tak jedním z předpokladů kvalitní a řádně fungující justice, která představuje objektivní ústavně chráněnou hodnotu a z níž následně profitují účastníci řízení jako nositelé práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 a násl. Listiny. Nelze však očekávat, že by znaleckou činnost byli odborníci ochotni vykonávat, aniž by za ni obdrželi spravedlivou odměnu.

9. Nedostatek znalců a jejich nedostatečná kapacita tedy mohou vést, a pravděpodobně povedou, k ohrožení kvality a rychlosti rozhodování soudů a orgánů veřejné správy. Dojde rovněž k omezení dostupnosti kvalifikovaných znalců pro soukromé osoby. V nejhorším případě pak nepřiměřeně nízké odměny mohou ohrožovat integritu znalců (někteří mohou mít tendenci hledat kompenzaci nízkých výdělků ze znalecké činnosti jinde) a vytvářet nebezpečí korupce.
10. Při přípravě nového znaleckého zákona bylo bráněno podstatnějšímu navyšování odměny znalců z důvodu údajného šetření státního rozpočtu. Dle názoru členů platformy Rozumné právo však v rámci této úvahy nebylo dostatečně zohledněno, že:
 - podstatnou část nákladů na znalce v civilním řízení na konci dne hradí účastníci řízení (např. ve sporném řízení je zpravidla povinností neúspěšné strany sporu uhradit náklady na znalce);
 - prodlužování řízení způsobené složitým a zdlouhavým hledáním znalce, popř. nekvalitními zpracováními znaleckých posudků přináší zvýšené náklady na soudní aparát a případné náklady v podobě možného odškodňování účastníků řízení za průtahy v řízení;
 - nekvalitní znalecké posudky zvyšují pravděpodobnost zadávání dalších znaleckých posudků ve stejném řízení a podstupování více stupňů soudního řízení; což dále zvyšuje náklady státu;
 - vhodná stratifikace odměny znalců (podle oborů a odvětví) by ve skutečnosti nemusela znamenat podstatné navýšení nákladů na znaleckou činnost.
11. S ohledem na výše uvedené považujeme za vhodné, aby ministerstvo spravedlnosti vypracovalo a přijalo novou koncepci odměňování znalců, která by lépe motivovala znalce k setrvání v této profesi, a přijalo další opatření ke zvýšení počtu zájemců o ni, a to zejména ve znaleckých oborech a odvětvích, ve kterých je již nyní znalců nedostatek.
12. Domníváme se, že vhodným začátkem je dobré zmapování počtu požadavků na zpracování znaleckých posudků ze strany soudů (příp. i orgánů veřejné správy a orgánů činných v trestním řízení) v posledních letech a jejich porovnání s dostupnými počty znalců v daných oborech a odvětvích. Je rovněž třeba udělat si rámcový odhad počtů zpracovaných znaleckých posudků zadaných soukromými osobami a zmapovat průměrnou délku trvání přípravy znaleckého posudku v jednotlivých oborech. Výsledky tohoto zkoumání pomohou určit, v jakých oborech a odvětvích je znalců aktuálně spíše dostatek a v jakých nikoliv. Výsledek je dále vhodné porovnat s průměrnou věkovou skladbou znalců v daných odvětvích a průměrným přírůstkem nebo úbytkem znalců za poslední léta a předpokládaným vývojem v blízké budoucnosti. Stejně tak je vhodné zohlednit tendence (nárůst nebo pokles) zpracovaných posudků v jednotlivých odvětvích v posledních letech.

13. Podle těchto výsledků (a ve spojení s celkovými požadavky na znalce v daných oborech a odvětvích, jako je vzdělání, délka praxe apod.) je vhodné stratifikovat základní výši hodinové odměny pro jednotlivé znalecké obory a odvětví. V oborech a odvětvích, kde je největší nedostatek znalců, je třeba odměny výrazně navýšit, a to tak, aby byly dostatečně motivující v porovnání s „tržní“ cenou práce příslušných expertů.
14. Obdobným způsobem je třeba sledovat vývoj i v budoucnu, aby byl zajištěn vždy dostatečný počet znalců (znaleckých kanceláří a ústavů). Pokud by stratifikace odměny nevedla k potřebným výsledkům, bylo by vhodné zvážit doplnění dalšího způsobu „pobídek“ pro výkon znalecké činnosti.
15. Pro úplnost dodáváme, že otázka odměňování znalců (zdaleka) nepředstavuje jediný problém současného znalcství, považujeme ji však za otázku nejurgentnější. K dalším problémům současné regulace a praxe znalecké činnosti (nedostatečná či kolísavá odborná úroveň, kvalifikační požadavky, možnosti stran ovlivnit volbu znalce), se platforma může vyjádřit v rámci případných navazujících stanovisek.
16. Členové názorové platformy Rozumné právo jsou připraveni poskytnout veřejným institucím svou součinnost a expertízu při řešení nové koncepce v této oblasti.

Co je názorová platforma Rozumné právo?

Názorová platforma Rozumné právo je nezávislá expertní skupina právníků působících v nejrůznějších oborech práva v praxi i v akademii. Jejím cílem je poskytnout vládě, parlamentu a dalším veřejným institucím odbornou oponenturu návrhů zákonů a dalších regulačních opatření a zároveň sloužit jako rezervoár podnětů pro jejich racionální implementaci v tuzemských podmínkách. Platforma Rozumné právo není spojena s žádnou politickou stranou nebo hnutím, obchodní společností nebo jinou institucí a všichni její členové vykonávají svou činnost bez nároku na honorář nebo jinou odměnu. Stanoviska publikovaná na platformě Rozumné právo nejsou stanovisky organizací, v nichž členové názorové platformy působí.

Členové názorové platformy Rozumné právo k 16. prosinci 2021

- Václav Bílý, finanční právo
- Marie Brejchová, prezidentka Unie podnikových právníků
- Petr Bříza, mezinárodní právo soukromé a právo EU
- Hana Gawlasová, pracovní právo a právo elektronických komunikací
- Tomáš Gřivna, trestní právo
- Jan Klouda, korporátní právo a compliance
- Adéla Havlová, právo veřejných zakázek
- Robert Neruda, právo hospodářské soutěže
- Petra Nováková, daňové právo
- Tomáš Richter, insolvenční právo
- Ondřej Trubač, daňové právo
- Jan Wintr, ústavní právo

K řešení dílčích otázek mohou být přizváni další odborníci z různých, i neprávních oblastí.

Web: www.rozumnepravo.cz
LinkedIn: [Rozumné právo](#)
Twitter: [@RozumneP](#)
Kontakt pro média: Klára Donathová, tajemnik@rozumnepravo.cz